

Reflecties op de visiebrief “Cultuur beweegt” van minister Jet Bussemaker

Uitgesproken door Caspar de Kieft (FNV-KIEM) bij het Boekmandebat “Polderen tussen links en rechts” n.a.v. de presentatie van Boekman 95 over sociaal-liberaal cultuurbeleid

Ik kan beginnen met de opmerking dat de visiebrief van de minister voor het eerst sinds jaren voor de sector inhoudelijk veel aanknopingspunten geeft om weer enigszins adem te kunnen halen. Na jaren van bezuinigingen, negatieve en cynische opmerkingen, nu een document met inhoud en de toon is er zondermeer een van respect.

Ik lees in de visiebrief van de minister vele argumenten die de sector sinds november 2010 zelf ook naar voren heeft gebracht. Destijds door de sector in de hoop daarmee de enorme bezuinigingen om te buigen. Nu door de minister om de bestaande subsidie te verklaren, te verantwoorden, en om – aan de hand daarvan - nog even scherp te zetten wat de kaders zullen zijn waarbinnen zij bereid is/het verantwoord vindt die subsidie namens de maatschappij aan de sectoren toe te kennen.

De minister bedient zich van positieve argumentatie en van de goede voorbeelden van de sector , maar (zo zegt zij ook ferm in het interview in De Volkskrant) ‘draait niets terug’ van de bezuinigingen.

De kentering in de wijze waarop aangekeken wordt tegen overheidsfinanciering voor de sector en de inzet die iedereen die werkzaam is in de sector zal moeten plegen om meer andere inkomsten te genereren ‘*is here to stay*’.

We zijn het niet met alle argumenten en conclusies eens, maar we schrikken er niet meer van. Voor heel veel makers en uitvoerend kunstenaars en instellingen was en is het meer en meer zelf de broek ophouden al jaren de dagelijkse praktijk. De sector accepteerde dit ook, maar vroeg vooral ook meer tijd om de omslag verantwoord te kunnen maken.

Alleen, het gaat nu wel om aanzienlijk minder instellingen. Er zitten wel degelijk gaten in de structuur en ... heel veel mensen hebben hun baan in de sector in de afgelopen periode verloren.

In de sector wordt met vreugde gekeken naar het voor de toekomst voor niet minder dan 10 jaar zekerstellen van de Cultuurkaart. Maar deze blijkt wel gefinancierd te zijn uit de gereserveerde maar niet uitgegeven frictiekosten.

In de dagelijkse praktijk van een vakorganisatie hebben wij voor grote hoeveelheden ontslagen personeelsleden getracht passende sociale plannen af te spreken of getracht dit in overleg met de plaatselijke OR te laten doen. Zo’n regeling kan een sociaal vangnet bieden voor de personen die het zwaarste offer brengen bij de bezuinigingen: die namelijk hun baan (en bestaanszekerheid) kwijtraken.

De instellingen met jarenlange subsidierelaties met de Rijksoverheid kregen diezelfde overheid niet zover dat deze de verantwoordelijkheid nam die paste bij de opgelegde bezuinigingen. Niet zover dat de overheid (die frictiekosten gereserveerd had) ook bij wilde dragen aan de sociale plannen die het gevolg waren van de bezuinigingen. Terwijl die instellingen in het verleden geen reserves mochten opbouwen, en dus niet over het vermogen beschikte om een redelijk sociaal plan af te kunnen spreken. Waar een standaard sociaal plan in Nederland uitgaat van een vergoeding conform de kantonrechtersformule en regelingen om de ontslagen werknemer naar ander werk te begeleiden, kon in deze sector vaak niet meer worden afgesproken dan max. een kwart van de normale vergoeding en daar verder niets meer bij. In de meeste gevallen (b.v. podiumkunsten) was er geen of zo weinig beschikbaar, dat wij er überhaupt geen sociaal plan konden afspreken.

Een schril contrast met bv de regeling voor de B3 instellingen en sommige andere instellingen.

Wij hebben in de afgelopen periode met de rest van als sector gedaan wat we konden en hebben veelvuldig en via verschillende manieren getracht hierbij ook financiën van de OCW te verkrijgen, maar kregen steeds nul op rekest. Wat uiteindelijk gedaan kon worden via het UWV was *too little, too late*.

En het is voor iedereen die onder minimale voorwaarden heeft moeten vertrekken buitengewoon wrang om dan nu te moeten constateren dat er bijna 38 miljoen op de plank is blijven liggen. Geld dat gereserveerd was om hen te helpen. En misschien ook nog wel even goed om daarbij te bedenken, dat de vorige minister deze gereserveerde frictiekosten heeft 'vrijgespeeld' door de bezuinigingen een jaar eerder door te voeren dan aanvankelijk gepland. Al die medewerkers zijn dus een jaar eerder ontslagen om geld vrij te maken om vergoedingen en werk-naar-werk trajecten te kunnen financieren, maar zien daarvan uiteindelijk helemaal niets terug. Als ergens een sociaal gezicht getoond had kunnen worden, dan was het hier wel.

Terug naar de visiebrief. Als ik die lees valt mij op dat het bijna alles wel even wordt aanstipt; in de vorm van meningen, stellingen en evt. voornemens. Het lijkt dat de visie in opzet geschreven is om het een vette eend te doen zijn waar de kritiek als ware het water als vanzelf weer van afglijdt.

Twee voorbeelden:

1

Ten aanzien van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie staat de minister een cultuurbrede aanpak voor, zodat de verschillende kustdisciplines nog sterkere verbindingen met andere maatschappelijke domeinen kunnen leggen. "en daarmee kom ik ook tegemoet aan de wens om de kunsten en de creatieve industrie beter met elkaar te verbinden." (ingezonden brief FD- A. Rinnooy Kan/P. Rutten/M. Stikker)

Maar dit even op zo'n klein detail-gebiedje regelen, is natuurlijk veel te weinig om daadwerkelijk te kunnen spreken van een verbinding tussen de kunsten en de creatieve industrie.

2

De visiebrief leunt zwaar op het belang dat de maatschappij kan ontleen aan de sector, maar biedt voor de lezer die daarnaar op zoek zijn tegelijkertijd ook vriendelijke en ondersteunende woorden voor b.v. de intrinsieke waarde van cultuur: '*deze blijft onverminderd van belang*'. "Ook dat is hiermee afgedekt" lijkt de minister gedacht te hebben.

Er wordt verder met geen woord gerept over wat deze stelling dan betekent in de relatie sector-overheid. Wel komt de minister via een soort woorden-'balletje-balletje' snel weer terug op haar hoofdmotief:

Het stukje over de intrinsieke waarde gaat over: verrijking -> verbazing -> schoonheid -> inspiratie-> bezieling -> kwaliteit -> maar dan wel kwaliteit die gepaard gaat met ondernemerschap -> want de sector moet wel eigen inkomsten vergroten en maatschappelijk draagvlak verbreden.

De primaire focus van de minister ligt *niet op het individu* en '*niet op de economische waarde*, maar *wel op de maatschappelijke waarde*: wat krijgt de maatschappij terug, en hoe kan de sector en de creativiteit ten dienste staan van maatschappelijke vraagstukken zoals zorg, maatschappelijk verantwoord ondernemen, energie/voedsel vraagstukken en problemen rondom vergrijzing en krimp.

Het kan aan mij liggen, maar ik beschouw deze agenda wel degelijk in hoge mate als 'economisch'. Niet nu, als onderdeel van het Nederlands bruto nationaal product vandaag, maar als investering: voor de economie van de toekomst.

En daar wilde ik even op in zoomen. Van de sector wordt veel verwacht ten aanzien van het vormgeven van het Nederland van de toekomst. *l'art pour l'art* is uit. Het gaat duidelijk om geven en terugkrijgen. De brief is doorspekt met succesvoorbeelden van kunstenaars en andere creatieven die een aanjaagfunctie vervullen bij innovaties, die export vergroten of daarbij helpen en die het Nederlands belang en economisch waarde vergroten met artistiek succes.

Maar de visiebrief en het cultureel beleid van de overheid vliegt over de sector heen, richt zich tot de instituties maar het blijkt niet dat het zich rekenschap geeft van de karakteristieken van diezelfde sector.

- Hoe ziet de sector er uit?
- Past wat we aanbieden en vragen van de sector wel op elkaar?
- Is de sector onder de gegeven omstandigheden optimaal in staat aan deze vraag te voldoen?
- Wat is er evt nodig om de sector beter te laten functioneren teneinde de kansen op toekomstig succes te maximaliseren?

ZZP'ers / flex

Als we kijken naar de arbeidsmarkt constateren we dat de creatieve sector de meest flexibele sector van Nederland is. Bijna 2/3 bestaat uit zzp'ers. In Amsterdam steeg het aantal zzp'ers in de sector in de jaren 2000-2010 explosief, met 30% per jaar. Dat aantal is in de afgelopen periode ook toegenomen als gevolg van de massale ontslagen. Dus: overgrote meerderheid zzp'ers, en bijna 90% (87%) bestaat uit zzp'ers en bedrijfjes 2/3 tot max 5 medewerkers.

Inkomen laag

Uit diverse vergelijkende onderzoeken (zie: CBS 2007 en 2011) blijkt dat de creatieve klasse fors minder verdient dan andere HBO-afgestudeerden. Meer dan de helft van de makers en uitvoerend kunstenaars (dus alle sectoren) verdiende in 2004-2006 onder modaal (minder dan € 30.000,= (modaal 2009: € 32.500,=). Een derde verdiende in 2005 minder dan € 10.000,=.

Slechte onderhandelingspositie

Uit diverse onderzoeken blijkt dat creatieve en uitvoerend kunstenaars hun onderhandelingspositie als laag tot uitermate laag beoordelen (o.a. SEO-rapport 'Wat er speelt').

Economen en andere wetenschappers die onderzoek doen naar de creatieve en cultuur sector bevestigen dit beeld: er is sprake van een slechte onderhandelingspositie en die is structureel slecht. Structureel: geen hoop op verbetering.

Want de creatief past niet in de traditionele economie, want hij gedraagt zich niet als een homo economicus :

Dit komt door: AANBODKANT

- een structureel overaanbod, chronische werkloosheid
- permanente zeer zware aanbodconcurrentie

De creatief/uitvoerend kunstenaar:

- werkt niet voor inkomen, maar uit passie
- heeft een autonome creatiebehoefte (identiteit en werk vallen samen)
- kent een grote bereidheid tot zelffinanciering (creatieve makers zijn de grootste subsidiënt van creatieve producties)
- het werk is tevens de promotie van het werk en de maker (je moet werk maken om te kunnen laten zien wat je kunt)

VRAAGKANT

- zeer complexe afzetmarkt -> Extreem lastige markt voor creatieven
- vraag is gemankeert, want de markt heeft onvoldoende kennis van (diversiteit) aanbod: leidt tot: *winner takes all*
- internet vergroot die complexiteit

Dus hebben we

- ➔ een sector met structureel te lage inkomsten, niet alleen minder dan omliggende sectoren, en niet genoeg om in zichzelf te investeren en haar risico's af te dekken (de allerlaagste tarieven en zonder arbeidsongeschiktheidsverzekeringen en oudedagsvoorziening)
- ➔ Aan de bovenkant van de markt neemt de toegevoegde waarde voor de Nederlandse economie af: *'winner takes all'*-karakteristiek, het buitenland lonkt harder dan ooit, omdat men in Nederland teveel drempels kent en te weinig mogelijkheden heeft.

Waarom vertel ik dit: we bespreken de visie van de minister die daarin een hoog ambitieniveau neerlegt met betrekking tot hetgeen zij en de maatschappij verwachten van de sector ten aanzien van haar bijdrage aan de toekomst van de maatschappij en de BV Nederland. Plat gezegd zou je kunnen zeggen: dat is de tegenprestatie die de sector moet leveren tegenover de subsidie die zij ontvangt.

Laten we het nu toch ook even omdraaien.

Voldoet de overheid onder deze omstandigheden aan haar verantwoordelijkheid enkel door het ter beschikking stellen van een subsidiebedrag ?

Ik heb het beeld geschetst van een sector die –door wetenschappers onderbouwd- niet functioneert naar normale economische principes, een disfunctionerende markt. En waarin de spil waarom alles draait, en waarop onze toekomstvisie is gebouwd “het creatief talent” structureel niet in staat is zijn inzet op een aanvaardbaar niveau gehonoreerd te krijgen...

v.b. Op de Nederlandse podia verdienen de mensen die op het podium staan minder dan iedereen eromheen. (de kern waarom het hele circus draait (beleidsambtenaren, adviseurs, producenten, exploitanten, medewerkers van podia).

Is het dan verantwoordelijk overheidsbeleid om dat wetende en al die innovatieve verwachtingen hebbende daar niets aan te doen? Wat betekent –die innovatieve doelstellingen in ogenschouw nemend- het niet kunnen investeren in zichzelf voor de sector en de overheidsverwachtingen op iets langere termijn?

Maar er is meer.

De creatieve klasse heeft niet alleen te maken met een structureel zwakke onderhandelingspositie en is niet alleen herstellende van forse en (b.v. op gemeentelijk niveau) nog steeds voortdurende bezuinigen en zoals iedereen de economische crisis: maar ook afschaffing van regelingen die het makers mogelijk maakte een beroepspraktijk op te bouwen of in stand te houden:

- de afschaffing van de WWIK (succesvolle regeling om creatieven een eigen beroepspraktijk te laten opbouwen)

- de afschaffing van de bijzondere Artiestenregeling WW (afgeschaft, ½ jaar uitstel en vooralsnog geen enkele beweging bij min. SZW om daadwerkelijk ruimte te scheppen om te komen tot een maatwerkoplossing)

En wat staat er als klap op de vuurpijl nog op stapel:

- Afschaffing startersaftrek en zelfstandigenaftrek
- Invoering winstcriterium, die (naast bezuiniging van 500milj.) het restant terecht laat komen bij de zeer winstgevende zzp'ers. Ik heb eerder aangegeven dat dit juist niet geldt voor deze sector.

Deze aanpassingen schelen de gemiddelde creatieve ondernemer met een omzet van € 22.000,= nog een keer ruim 8% van zijn inkomen (winst).

Een ander belangrijk instrument voor innovatie en voor creatieven het in inkomen voorzien is het auteursrecht. In plaats het auteursrecht te beschouwen als een inkomensinstrument voor creatieven, merken wij -ook bij de overheid- meer en meer dat het wordt gezien als een belemmering voor de businessmodellen van grote producenten, publiek gefinancierde omroepen en cultureel erfgoed ontsluitende instellingen.

Binnenkort is de behandeling van het Auteurscontractenrecht in de Tweede Kamer en ondanks dat de bedoelde achterliggende wens van de wet het verstevigen van de positie van de makers is, bemerken wij bij het kabinet een grote terughoudendheid. In de extreme gevallen zal het wetsvoorstel de mogelijkheid geven om *achteraf* tot een verbetering te komen (*extreme gevallen*: er wordt door de producent niets meer gedaan, of het werk wordt een ongekende bestseller), maar in de normale gevallen: de positie *tijdens de onderhandelingen* is de terughoudendheid om echt in te grijpen opvallend en wordt alles het liefst aan de markt overgelaten.

Tijdens het overleg over de popsector werd door de PvdD-kamerlid Esther Ouwehand in de richting van het VVD-kamerlid al fijntjes opgemerkt dat VVD er - als het over het ondersteunen van een sector gaat – ten aanzien van de Landbouw een heel andere opinie op na houdt.

FNV KIEM wil vooruit kijken.

- Wat kunnen mensen die in de sector werken. Hoe kunnen ze een bestaan opbouwen dat zich kan verhouden met andere sectoren.
- Wij investeren in een aparte hoogleraar creatieve industrie en AIO o.a. om de succesfactoren voor creatief ondernemers in kaart te brengen.
- We gaan onderzoek doen naar mogelijkheden van creatieve ondernemers om hun afzet te vergroten en investeringen (b.v. d.m.v. crowdfunding) te vergemakkelijken door onderzoek te doen naar de mogelijkheden die er zijn om potentiële afnemers in contact te brengen met makers en hun werk.

Maar wij zien ook graag een overheid met een visie op de sector die rekening houdt met de karakteristieken ervan..

En zo'n visie zou volgens ons mede moeten inhouden:

- nadenken over oplossingsrichtingen ten aanzien van versterking van de onderhandelingspositie van makers en uitvoerende kunstenaars in de sector.
  - o Kijk naar andere landen waar verenigingen, ondanks het bestaan van dezelfde kartelwetgeving als hier, wel in staat worden gesteld om voor zelfstandigen minimum tarieven af te spreken.
  - o Help mee met het bedenken van een oplossing om (voormalige) NMa-proof en in samenwerking met vakbonden/beroepsverenigingen en werkgevers/opdrachtgevers tot aanvaardbare tarieven te komen (wij hebben een NMA die 4x groter is dan Frankrijk of Duitsland; een land dat 5x groter is dan Nederland.)
  - o Help mee om te komen tot een vorm van zelfregulering in de sector, in de zin van: mede regie op het aanbod, stimulering van de vraag en de ontwikkeling van businessmodellen.
- Borg de positie van en aandacht voor de KUNSTEN binnen Topteam Creatieve Industrie en Council Creative Industries en andere samenhangende gremia
- Borg de positie van en aandacht voor de ZZP'ers binnen Topteam Creatieve Industrie en Council Creative Industries en andere samenhangende gremia
- Meer interdepartementale eenheid van beleid
- v.b.: Het auteursrecht zou een belangrijke onderdeel moeten uitmaken van de *tools* die makers in handen hebben om zich een inkomen te verwerven, en zou ook met die ogen bekeken moeten worden (verplaats auteursrecht van J&V naar EL&I of OCW)
- Versterk in het Auteursrecht de positie van (verenigingen van) makers substantieel opdat in de dagelijkse praktijk voor makers en uitvoerende kunstenaars betere afspraken gemaakt kunnen worden over de exploitatie en de bijbehorende vergoedingen
- Voorkom de afschaffing van de zelfstandigen- en startersaftrek en de invoering van het winstcriterium, want dat gaat vele creatieve ondernemers en evenzovele innovatie opportunity's over de rand van de afgrond duwen

Caspar de Kieft, FNV KIEM